

การศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว เชิงธรรมชาติ กรณีศึกษาตำบลบาโงยซิแน อำเภอยะหา จังหวัดยะลา

A Study of Community Participation Levels in Natural Tourism Attraction Management: A Case Study of Bangoi Sinai Subdistrict, Yaha District, Yala Province

สุทธิพงษ์ ตาเย๊ะ¹, มุฮัมมัดจัฟรียัน มามะ¹, ซิตีอามีเนาะ ตาโอะ¹, นินุสรา มินทรศักดิ์¹

¹คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา,

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ กรณีศึกษา ตำบลบาโงยซิแน อำเภอยะหา จังหวัดยะลา มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ และ 2) ศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชน การวิจัยใช้ระเบียบวิธีแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) โดยเก็บข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบสอบถามประชาชน จำนวน 379 คน และเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ควบคู่กับการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ย 2.69 โดยด้านการร่วมคิดและตัดสินใจ และด้านการร่วมปฏิบัติมีระดับค่อนข้างสูงกว่าด้านการติดตามประเมินผลและด้านการได้รับประโยชน์ โดยพบปัญหาอุปสรรคสำคัญ ได้แก่ 1) การมีส่วนร่วมที่ไม่ต่อเนื่อง 2) การกระจายผลประโยชน์ไม่ทั่วถึง และ 3) ข้อจำกัดด้านความพร้อมของประชาชนในบางพื้นที่ ดังนั้น แนวทางพัฒนาควรส่งเสริมการมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ เปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีบทบาทตั้งแต่การวางแผนถึงการประเมินผล และสร้างกลไกบริหารจัดการที่โปร่งใส เพื่อให้การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวเกิดความยั่งยืนทางเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ในระยะยาว

คำหลัก: การมีส่วนร่วมของชุมชน, การท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ, การจัดการแหล่งท่องเที่ยว

Abstract

Research on Community Participation in Natural Tourism Management: A Case Study of Bangoi Sinai Subdistrict, Yaha District, Yala Province. The study aims to 1) examine the level of community participation in managing natural tourism, and 2) investigate the

problems, obstacles, and ways to enhance community participation. The research employs a mixed methods approach, collecting quantitative data thru questionnaires from 379 residents and qualitative data thru interviews with 15 key informants. Data were analyzed using basic statistics, including percentages, means, and standard deviations, alongside content analysis.

The research findings indicate that the overall level of community participation is moderate, with an average score of 2.69. The levels of participation in decision-making and implementation are relatively higher than those in monitoring and evaluation and in receiving benefits. The key obstacles identified include: 1. Intermittent participation 2. The distribution of benefits is not equitable, and 3. The limitations in the readiness of the population in certain areas. Therefore, the development approach should promote systematic participation, allowing all sectors to play a role from planning to evaluation, and create transparent management mechanisms to ensure the sustainable economic, social, and environmental development of tourist destinations in the long term.

Keywords: Community Participation, Nature-based Tourism, Tourism Attraction Management

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยมีชื่อเสียง เรื่องการท่องเที่ยว ซึ่งรัฐบาลได้ให้ความสำคัญอย่างมาก จึงได้จัดทำยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี เพื่อใช้เป็นทิศทางในการพัฒนาประเทศด้านเศรษฐกิจได้บรรลุไว้ในยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการสร้างความสามารถในการแข่งขัน ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 หมายเหตุที่ 2 ไทยเป็นจุดหมายในการท่องเที่ยวที่เน้นคุณภาพและความยั่งยืน (สำนักงานสภาพัฒนาการ เศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2565) โดยเป็นการต่อยอดจากแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 12 ด้านการสร้างการแข่งขันทางเศรษฐกิจและแข่งขันได้อย่างยั่งยืนเชื่อมโยงจะเกี่ยวกับการพัฒนาอุตสาหกรรมท่องเที่ยวเชิงบูรณาการเพื่อส่งเสริมการสร้างรายได้จากการท่องเที่ยวโดยใช้ประโยชน์จากอัตลักษณ์และความเป็นไทยที่สะท้อนวัฒนธรรมท้องถิ่นและวิถีชีวิตชุมชน ซึ่งต้องการกระจายรายได้ไปสู่คนในระดับท้องถิ่นและชุมชน (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2559) ซึ่งกระทรวงมหาดไทยนำนโยบายของภาครัฐมากำหนดทิศทางการดำเนินงาน ได้มีการมอบหมายให้กรมการพัฒนาชุมชนเป็นกลไกสำคัญในการเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็งอย่างยั่งยืนและพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน ภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง (สำนักนโยบายและแผน สำนักงานปลัดกระทรวงมหาดไทย, 2560)

การส่งเสริมการท่องเที่ยวตามมาตรฐานการส่งเสริมเชิงธรรมชาติอย่างยั่งยืนระดับสากล เป็นแนวคิดที่อธิบายว่า หลักเกณฑ์การท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนตามมาตรฐานโลก ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ ได้แก่ การจัดการความยั่งยืนที่มีประสิทธิภาพ การเพิ่มผลประโยชน์และลดผลกระทบเชิงลบทางสังคม - เศรษฐกิจแก่ชุมชน การเพิ่มผลประโยชน์และลดผลกระทบเชิงลบทางวัฒนธรรมแก่ชุมชนและนักท่องเที่ยว และการเพิ่มผลประโยชน์และลดผลกระทบเชิงลบด้านสิ่งแวดล้อมที่ยืดเป้าหมายเป็นหลัก คำนึงถึงผลลัพธ์ ความคุ้มค่า และการกำหนดตัวชี้วัดความสำเร็จของการส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติอย่างยั่งยืน (Global Sustainable Tourism Criteria, 2016) เมื่อพิจารณาศักยภาพสถานที่ท่องเที่ยวของประเทศไทย จะเห็นถึงความได้เปรียบด้านทรัพยากรการท่องเที่ยวที่เป็นจุดแข็งสำคัญ ประเทศไทยมีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นที่รู้จักของนักท่องเที่ยวเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติมาใช้ให้เป็นประโยชน์นับว่าเป็นผลดีต่อเศรษฐกิจของชุมชน และท้องถิ่นเป็นอย่างมาก เพราะจะนำไปสู่การพัฒนา คุณภาพชีวิตของคนในท้องถิ่น และยังส่งผลไปสู่การพัฒนาประเทศ แต่ในทางกลับกันส่วนใหญ่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ และแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวให้เป็นที่ยอมรับของนักท่องเที่ยวและเกิดการส่งเสริมการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่ผ่านมา นั้นยังไม่บรรลุวัตถุประสงค์ สาเหตุหนึ่งมาจากการขาดองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการแหล่งท่องเที่ยวของผู้รับผิดชอบดูแลและบริหารแหล่งท่องเที่ยวนั้น ๆ ทำให้เกิดผลกระทบต่อแหล่งท่องเที่ยวทั้งด้านความเสื่อมโทรม การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ไม่เหมาะสม การพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวไม่ได้มาตรฐาน และไม่สอดคล้องกับสถานการณ์การท่องเที่ยวของโลกที่เปลี่ยนแปลง ประกอบกับหลายประเทศได้มีการพัฒนาการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวให้มีองค์ประกอบ เหมาะสมต่อความเปลี่ยนแปลงและเป็นสากลมากยิ่งขึ้น (กนกพร ฉิมพล, 2559)

ตำบลบาโงยซิแน อำเภอยะหา จังหวัดยะลา เป็นพื้นที่ที่มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติที่สำคัญ คือ "น้ำตกเขาชะลาตอ" ซึ่งในอดีตเคยได้รับความนิยมและสร้างรายได้ให้แก่คนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันแหล่งท่องเที่ยวดังกล่าวกลับเสื่อมโทรมลงเนื่องจากขาดการบริหารจัดการที่เป็นระบบและการดูแลจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้กิจกรรมด้านการท่องเที่ยวและการค้าขายของประชาชนลดลง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวจึงลดน้อยลงตามไปด้วย ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ รวมทั้งศึกษาปัญหา อุปสรรค และแนวทางในการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้ทราบถึงระดับการมีส่วนร่วมและข้อจำกัดที่เกิดขึ้นในพื้นที่ และนำไปสู่การเสนอแนะแนวทางการพัฒนาที่เหมาะสมกับบริบทของตำบลบาโงยซิแน อำเภอยะหา จังหวัดยะลา ให้มีประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืนในระยะยาว

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ในพื้นที่ ตำบลบางไผ่ อำเภอยะหา จังหวัดยะลา
2. เพื่อศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการจัดการ แหล่งท่องเที่ยวตำบลบางไผ่ อำเภอยะหา จังหวัดยะลา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการศึกษาช่วยสร้างองค์ความรู้เกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในบริบทพื้นที่ท้องถิ่น
2. ผลการวิจัยสามารถใช้เป็นข้อมูลสนับสนุนการกำหนดนโยบายและแนวทางการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
3. แนวทางการพัฒนาที่ได้จากการศึกษาสามารถใช้เป็นต้นแบบในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

กรอบแนวคิด

1. ทฤษฎีการมีส่วนร่วม

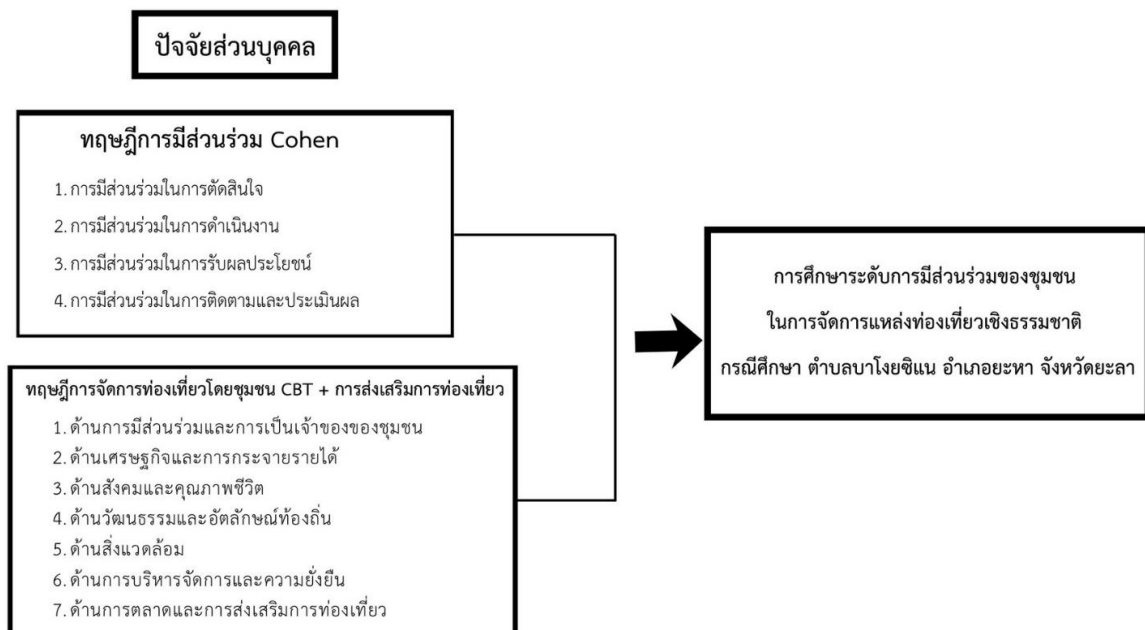
ทฤษฎีการมีส่วนร่วมอธิบายว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการที่ต้องเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในทุกขั้นตอนของการดำเนินโครงการ ตั้งแต่การร่วมคิดและวางแผน การร่วมตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ ดำเนินงาน ตลอดจนการร่วมติดตามและประเมินผล โดยประชาชนไม่ใช่เพียงผู้รับผลประโยชน์ แต่เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางและควบคุมการพัฒนา การมีส่วนร่วมอาจอยู่ในรูปของการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจร่วมกัน การลงแรงหรือสนับสนุนทรัพยากร รวมถึงการได้รับผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม ทั้งนี้ ระดับของการมีส่วนร่วมมีตั้งแต่การมีส่วนร่วมเชิงสัญลักษณ์ไปจนถึงการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ที่ประชาชนมีอำนาจในการตัดสินใจ ซึ่งสะท้อนถึงการเสริมพลังอำนาจและการพัฒนาอย่างยั่งยืน

2. ทฤษฎีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน (Community-Based Tourism: CBT) และการส่งเสริมการท่องเที่ยว

ทฤษฎีการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชนเป็นแนวคิดที่มุ่งให้ชุมชนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาและบริหารจัดการการท่องเที่ยว โดยชุมชนเป็นเจ้าของ มีส่วนร่วมในการกำหนดทิศทาง และได้รับผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม การท่องเที่ยวรูปแบบนี้คำนึงถึงความยั่งยืนทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม พร้อมทั้งส่งเสริมอัตลักษณ์ท้องถิ่นและการเรียนรู้ระหว่างผู้มาเยือนกับเจ้าบ้าน การพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชนจึงต้องอาศัยความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ควบคู่กับการเสริมสร้างศักยภาพของ

ชุมชนให้มีความรู้ ความเข้าใจ และทักษะในการบริหารจัดการ เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่สมดุลและยั่งยืน
ในระยะยาว

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

ระเบียบวิธีการวิจัย

เป็นการวิจัยแบบผสมผสานวิธี (Mixed Methods Research) ซึ่งการวิจัยเชิงปริมาณมีเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ การสำรวจความคิดเห็นของประชาชนในตำบลโพงชัน อำเภอยะหา จังหวัดยะลา เกี่ยวกับการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ซึ่งเครื่องมือนี้จะช่วยอำนวยความสะดวกและทำให้สามารถเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อใช้ในการตอบข้อปัญหาที่ต้องการศึกษาได้อย่างครบถ้วน ซึ่งการวิจัยเชิงคุณภาพจะใช้การศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับ ระดับการมีส่วนร่วม และการจัดการการท่องเที่ยว โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ได้แก่ เจ้าหน้าที่รัฐและ ประชาชน ซึ่งการสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมาย ได้มาซึ่งความคิดเห็นเพื่อนำมาวิเคราะห์เกี่ยวกับผลระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในบทนี้ มุ่งนำเสนอประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับระเบียบวิธีวิจัย ได้แก่ การวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ แหล่งที่มาและหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ตลอดจนรายละเอียดเกี่ยวกับประชากรและกลุ่มตัวอย่าง รวมถึงกระบวนการดำเนินการวิจัยในส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยมีรายละเอียดตามลำดับ ดังต่อไปนี้

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง/ผู้ให้ข้อมูลหลัก

เชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) โดยใช้กระบวนการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ในการเก็บข้อมูลจากผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมด 15 คน ได้แก่

1. นายกองค้การบริหารส่วนตำบลบางไผ่ จำนวน 1 คน
2. นักวิเคราะห์นโยบายขององค์การบริหารส่วนตำบลบางไผ่ จำนวน 1 คน
3. อดีตผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านตำบลบางไผ่ จำนวน 1 คน
4. ชาวบ้านในพื้นที่ จำนวน 12 คน

เชิงปริมาณ

ประชากร คือ ประชาชนในพื้นที่ตำบลบางไผ่ ทั้งหมด 7,038 คน ทั้งหมด 6 หมู่บ้าน โดยเลือกขอบเขตในการทำวิจัย ทั้งหมด 6 หมู่บ้าน โดยมีประชากรทั้งหมด 379 คน

กลุ่มตัวอย่าง คือ ประชาชน 6 หมู่บ้าน ในพื้นที่ตำบลบางไผ่ อำเภอยะหา จังหวัดยะลา จำนวน 379 คน กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรการคำนวณของขนาดกลุ่มตัวอย่างตามทฤษฎีของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) ดังนี้

$$378.5 = \frac{7,038}{1 + 7,038(0.05)^2}$$

โดยแบ่งออกทั้งหมด 6 ชุมชน ดังนี้

ตาราง 1 ตารางแบ่งกลุ่มตัวอย่าง

ลำดับ	ชุมชน	จำนวนประชากร (คน)	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง (คน)	จำนวนกลุ่ม ตัวอย่างที่เก็บจริง
1	หมู่ 1 ดันหยงกาลอ	1,433	77.06	77
2	หมู่ 2 บูกะ	1,222	65.71	66
3	หมู่ 3 สิม่าบูโร๊ะ	1,280	68.83	69
4	หมู่ 4 โปโฮ	765	41.14	41
5	หมู่ 5 ซีเยาะ	1,214	65.28	65
6	หมู่ 6 ลุงค์	1,124	60.44	61
รวมทั้งสิ้น		7,038	378.46	379

ตาราง 1 แบ่งกลุ่มตัวอย่างข้อมูลประชากร

โดยผู้วิจัยได้ทำการคำนวณกลุ่มตัวอย่างผลเท่ากับ จำนวน 379 คน เมื่อนำมาหาค่าเฉลี่ย เพื่อเฉลี่ยเหมาะสม กับแต่ละชุมชน ซึ่งมีทั้งหมด 6 หมู่บ้าน โดยแต่ละหมู่บ้านจำนวนประชากรมีไม่เท่ากัน โดยกลุ่มตัวอย่างที่คำนวณเฉลี่ยออกมาจริง คือ 378.46 คน และถูกปัดเศษขึ้นเพื่อเก็บข้อมูลที่ 379 คน ใน 6 หมู่บ้าน โดยใช้กระบวนการเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling)

เครื่องมือที่ใช้และการสร้างเครื่องมือ

เครื่องมือเชิงคุณภาพ (Qualitative Research)

การดำเนินการวิจัยครั้งนี้ใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือในการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีขั้นตอนการดำเนินการสร้างเครื่องมือในการวิจัย ดังนี้ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย เกี่ยวกับกระบวนการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติแบบมีส่วนร่วมของชุมชน วิทยาลัยศึกษาดำรงโยชิตเน อำเภอยะหา จังหวัดยะลา ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล และใช้กระบวนการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยแนวทางในการกำหนดกรอบคำถามสำหรับการสัมภาษณ์ (Main Questions) ได้มาจากการศึกษา ทฤษฎี แนวคิดและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งปัญหาของคำถามในการศึกษา โดยในการสัมภาษณ์นั้นให้ ครอบคลุมเนื้อหาตามที่ ต้องการ โดยมีขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ ดังต่อไปนี้

1. ศึกษาเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสร้างแบบสัมภาษณ์
2. วางแผนเพื่อเลือกกลุ่มเป้าหมายและกำหนดขอบข่ายของข้อมูลที่ต้องการให้ ครอบคลุมกรอบการศึกษาค้นคว้า
3. สร้างแบบสัมภาษณ์ในแต่ละผู้ให้ข้อมูลที่แตกต่างกันแล้วนำเสนอต่อที่ปรึกษา โครงการวิจัยเพื่อพิจารณาความถูกต้องและให้คำแนะนำเพื่อแก้ไขปรับปรุงแบบสัมภาษณ์ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น
4. นำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญ 2 ท่าน เพื่อพิจารณาประเด็น ที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัยรวมถึงความถูกต้องเหมาะสมและปรับปรุงแก้ไขทางด้านภาษา ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญ
5. นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบความถูกต้องและแก้ไขปรับปรุงเรียบร้อยแล้ว ไปเก็บข้อมูลกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญในการวิจัยต่อไป

การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือเชิงคุณภาพ

แบบสัมภาษณ์เชิงลึกที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้รับการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) โดยผู้เชี่ยวชาญ เพื่อพิจารณาความสอดคล้องของคำถามกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย และปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะจนมีความเหมาะสม ก่อนนำไปใช้จริง นอกจากนี้ ผู้วิจัยได้เพิ่มความ น่าเชื่อถือของข้อมูลโดยใช้วิธี การตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) โดยเปรียบเทียบข้อมูล จากผู้ให้ข้อมูลหลายกลุ่มและจากหลายแหล่ง เพื่อให้ข้อมูลมีความถูกต้องและน่าเชื่อถือมากยิ่งขึ้น

เครื่องมือเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

ผู้วิจัยได้สร้างเครื่องมือแบบสอบถามเพื่อศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ กรณีศึกษาตำบลโงยชี่แฉ อำเภอยะหา จังหวัดยะลา โดยใช้แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 6 ส่วนดังนี้

1. ข้อมูลทั่วไป
2. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการร่วมคิดและร่วมตัดสินใจ
3. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการเป็นเจ้าของและการจัดการท่องเที่ยวโดยชุมชน
4. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการร่วมปฏิบัติการจัดการแหล่งท่องเที่ยว
5. การมีส่วนร่วมของชุมชนในการติดตามและประเมินผล
6. ข้อเสนอแนะ

โดยแบบสอบถามจะใช้หลักการความเที่ยงตรง หรือ (IOC - Index of Item Objective Congruence) ซึ่งเป็นคุณสมบัติของเครื่องมือวัดที่สามารถวัดได้ตรงตามจุดมุ่งหมายได้อย่างถูกต้องแม่นยำ ครอบคลุมครบถ้วนตรงตามเนื้อหาสาระ และสอดคล้องตรงตามความเป็นจริงของสิ่งที่ต้องการวัด โดยพิจารณาจากความเหมาะสม (appropriateness) ความหมาย (meaningfulness) และประโยชน์ (usefulness) ของข้อสรุปที่ได้มาจากผลของการวัด โดยวิธีการพิจารณาความเที่ยงตรงมี 2 วิธี ดังนี้

1. การตรวจสอบโดยไม่ใช้วิธีการทางสถิติ หากแต่พิจารณาจากเนื้อหาและจำนวนข้อคำถามว่าสอดคล้อง ครบถ้วน และมีสัดส่วนตามที่กำหนดไว้หรือไม่ ภาษาที่เขียนสื่อความหมายได้ดีเพียงใด การเขียนข้อคำถามถูกต้องตามหลักการเขียนข้อคำถามหรือไม่ จากตารางกำหนดข้อคำถาม (test blueprint)
2. การตรวจสอบโดยใช้วิธีการทางสถิติ จากค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC - Index of Item Objective Congruence)

การเก็บรวบรวมข้อมูล

เชิงคุณภาพ

การเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) โดยการคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ในการเก็บข้อมูลจากผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมด 15 คน จากการที่ผู้ศึกษาได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลในพื้นที่ตำบลโงยชี่แฉ อำเภอยะหา จังหวัดยะลา ทั้งหมด 6 หมู่บ้าน ผู้ศึกษาได้มีการจัดการประชุมเพื่อกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการสัมภาษณ์ในแต่ละหมู่บ้าน เช่น ผู้นำชุมชน และชาวบ้านทั่วไป โดยมีการเตรียมคำถามสัมภาษณ์กลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้และจัดเตรียมอุปกรณ์ที่จำเป็น เช่น แบบสัมภาษณ์ เครื่องบันทึกเสียง สมุดบันทึก ภายหลังจากประชุมนักศึกษาได้มีการติดต่อผู้นำชุมชนเพื่อขอความอนุเคราะห์ในการลงพื้นที่สัมภาษณ์ และลงพื้นที่โดยเริ่มต้นด้วยการแนะนำตัว

และอธิบายวัตถุประสงค์ของการสัมภาษณ์ เพื่อสร้างความไว้วางใจและความเป็นกันเองในการลงพื้นที่ที่มีการใช้แบบสัมภาษณ์ เครื่องบันทึกเสียง และจดบันทึกข้อมูลอย่างละเอียดและถูกต้อง ต่อมานำข้อมูลจากการบันทึกเสียงมาถอดเทป เพื่อจัดทำเป็นเอกสารรวบรวมและสรุปข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์แต่ละครั้ง โดยจะถามความคิดเห็นและข้อมูลต่าง ๆ ตามประเด็นที่ผู้วิจัยวาง โครงร่างไว้ ซึ่งผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละท่านก็จะมีข้อมูลและมุมมองที่แตกต่างกันไป

เชิงปริมาณ

ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ผู้วิจัยได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม โดยทำ 2 รูปแบบ คือ แบบเอกสารและแบบสอบถามออนไลน์ให้แก่กลุ่มตัวอย่าง ในพื้นที่ตำบลบางโพงยชิแ่น ทั้งหมด 6 หมู่บ้าน แบบสอบถาม 379 ชุด จากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 379 คน ซึ่งจำนวนประชากรทั้งหมด 7,038 คน โดยใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive sampling)
2. นำแบบสอบถามทั้งหมดมารวบรวมเพื่อนำจำแนกและนำไปวิเคราะห์

ผลการวิจัย

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 5 ส่วน ผลการวิเคราะห์ข้อมูลระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ ตำบลบางโพงยชิแ่น พบว่า โดยรวมแล้วประชาชนมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ย = 2.69) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน สามารถสรุปผลได้ดังตาราง 2

ตาราง 2 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน

ด้านการมีส่วนร่วม	ค่าเฉลี่ย	แปลผล	ระดับ	อันดับ
1. ด้านการร่วมคิดร่วมตัดสินใจ	2.64	1.129	ปานกลาง	2
2. ด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน	2.62	1.152	ปานกลาง	4
3. ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล	2.63	1.126	ปานกลาง	3
4. ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์	2.90	.912	ปานกลาง	1
รวม	2.69	1.079	ปานกลาง	

จากตาราง 2 พบว่า โดยภาพรวมการมีส่วนร่วมของประชาชนในตำบลบางโพงยชิแ่น อำเภอยะหา จังหวัดยะลา ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวอยู่ในระดับปานกลาง มีค่าเฉลี่ยรวม 2.69 เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ มีค่าเฉลี่ยสูงสุด 2.90 รองลงมาคือ ด้านการ

ร่วมคิดร่วมตัดสินใจมีค่าเฉลี่ย 2.63 และด้านการมีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผลมีค่าเฉลี่ยต่ำสุด 2.62 ตามลำดับ

และผลการศึกษาปัญหาอุปสรรคและแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการจัดการแหล่งท่องเที่ยวตำบลบาโจยซิแน พบว่าประชาชนส่วนใหญ่มีความต้องการที่จะเห็นแหล่งท่องเที่ยวได้รับการพัฒนาและฟื้นฟู แต่ยังคงขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการ ขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณและองค์ความรู้จากหน่วยงานภายนอก และยังไม่มีการรวมกลุ่มที่เข้มแข็งพอที่จะขับเคลื่อนการดำเนินงานได้อย่างเป็นรูปธรรม

ดังกล่าวว่า "เรื่องน้ำ ถ้าจัดการน้ำได้ดี ๆ ตรงนั้นมันไปได้อีกไกลเลย น่าจะเป็นที่ท่องเที่ยวที่ดีขึ้นได้แน่นอนเรื่องการอนุรักษ์ก็ยังไม่ค่อยเห็นเท่าไร ส่วนใหญ่จะเห็นการสร้างสิ่งต่าง ๆ เพิ่มขึ้นมากกว่า ต้นไม้ก็ไม่ได้ปลูกเพิ่มเท่าไร เลยเหมือนพัฒนาแต่สิ่งปลูกสร้าง แต่ธรรมชาติกลับไม่ได้ดูแลเท่าที่ควรเพราะมันจะให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งตัดสินใจเองมันก็ไม่ได้ ถึงที่ดินจะมีเจ้าของ แต่ก็เป็นพื้นที่ที่คนส่วนรวมใช้ประโยชน์ร่วมกัน ยังไงก็ต้องมานั่งคุยกันทั้งชาวบ้าน เจ้าของที่ดิน แล้วก็หน่วยงานรัฐ เพื่อหาทางออกที่ทุกคนพอรับได้ ถ้าไม่คุยกันดี ๆ ก็มีโอกาเกิดปัญหาเรื่องแย่งพื้นที่หรือแย่งผลประโยชน์กันได้" (ประชาชนในพื้นที่, การสัมภาษณ์ส่วนบุคคล 12 กุมภาพันธ์ 2569)

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่า ระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลบาโจยซิแนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ น้ำตกเซาะลาตอ ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ ด้านการร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ซึ่งอยู่ในระดับมาก โดยประชาชนเห็นความสำคัญของการกำหนดทิศทางและวางแผนการท่องเที่ยวในฐานะเจ้าของพื้นที่ รองลงมาคือ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ ซึ่งอยู่ในระดับปานกลาง โดยประชาชนรู้สึกว่าการประโยชน์ที่เกิดขึ้นเป็นของคนในชุมชนเป็นหลัก ส่วนด้านการมีส่วนร่วมในการ ติดตามและประเมินผล และด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลางตามลำดับ

สำหรับปัญหาและอุปสรรคสำคัญ พบว่า (1) ด้านการบริหารจัดการพื้นที่ มีความซับซ้อนเนื่องจากเป็นพื้นที่คาบเกี่ยวระหว่างที่ดินส่วนบุคคลและที่ดินสาธารณะภายใต้การดูแลขององค์การบริหารส่วนตำบล ทำให้ขาดเจ้าภาพหลักในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (2) ด้านทรัพยากรธรรมชาติ พบปัญหาการขาดแคลนน้ำในช่วงฤดูแล้งเนื่องจากมีการกักเก็บน้ำเพื่อใช้ในภาคเกษตรกรรม (สวนทุเรียน) (3) ด้านความเท่าเทียม พบว่าโอกาสในการประกอบอาชีพหรือจำหน่ายสินค้ายังกระจุกตัวอยู่ในบางหมู่บ้าน และ (4) ด้านความต่อเนื่องของนโยบาย เมื่อสิ้นสุดโครงการสนับสนุนจากภาครัฐ กิจกรรมการท่องเที่ยวและการดูแลพื้นที่ก็ลดน้อยลงตามไปด้วย

อภิปรายผล

จากการศึกษาระดับการมีส่วนร่วมที่อยู่ในระดับปานกลาง สามารถอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์
ดังนี้

1. ผลศึกษาระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ
ในพื้นที่ ตำบลบางโพงยั้ง อำเภอยะหา จังหวัดยะลา ผลการวิจัยพบว่าอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณา
แล้ว ระดับที่ประชาชนมีส่วนร่วมมากที่สุดคือ ด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ โดยมีค่าเฉลี่ย
2.90 ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลของการสัมภาษณ์ในเชิงคุณภาพที่มีความเห็นตรงกัน อย่างไรก็ตามยังมี
นักวิชาการเห็นพ้องว่าด้านการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์มีระดับการมีส่วนร่วมมากที่สุด (Cohen
และ Uphoff 1979)

นอกจากนั้น รองลงมาด้านการร่วมคิดร่วมตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการติดตาม
และประเมินผล และด้านการมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน สอดคล้องกับนักวิชาการ ที่ว่าการมีส่วนร่วมต้อง
ครอบคลุมทั้งการร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมรับผลประโยชน์ หากขาดด้านใดด้านหนึ่งไปจะทำให้ความยั่งยืน
เกิดขึ้นได้ยาก (Cohen และ Uphoff 1979)

2. ปัญหาและอุปสรรคในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวผลการวิจัยพบปัญหาและอุปสรรค
สำคัญ 4 ด้าน ได้แก่ ปัญหาพื้นที่ทับซ้อนที่ขาดเจ้าภาพหลัก ปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรน้ำในฤดูแล้ง
ปัญหาการระงับตัวของโอกาสทางเศรษฐกิจในบางหมู่บ้าน และปัญหาความไม่ต่อเนื่องของนโยบาย
เมื่อสิ้นสุดการสนับสนุนจากภาครัฐ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสังขะกุล และคณะ (2568) ที่ศึกษาการ
ท่องเที่ยวชุมชนบนฐานทุนนิเวศ ตำบลบ้านขาว อำเภอรอนดง จังหวัดสงขลา โดยพบว่าปัญหาด้านการ
บริหารจัดการในพื้นที่มีปัญหาหลัก ได้แก่ การขาดการเชื่อมโยงฐานทุนนิเวศ การขาดการพัฒนาอย่าง
ต่อเนื่องและยกระดับศักยภาพอย่างสร้างสรรค์ รวมถึงการขาดองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวที่จำเป็นต่อ
การพัฒนาพื้นที่อย่างยั่งยืน ปัญหาดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าชุมชนท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติในพื้นที่ห่างไกล
ของไทยต่างเผชิญกับข้อจำกัดเชิงสถาบันและการขาดความต่อเนื่องในการพัฒนาในลักษณะเดียวกัน ซึ่ง
ยืนยันว่าการแก้ไขปัญหาเหล่านี้จำเป็นต้องอาศัยการสร้างเสริมความเข้มแข็งจากภายในชุมชนควบคู่กับการ
สนับสนุนจากภาครัฐอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

1. จัดตั้งคณะกรรมการบริหารจัดการการท่องเที่ยวระดับตำบล โดยประกอบด้วยตัวแทน
จากทุกหมู่บ้าน เจ้าของที่ดินเอกชน และผู้นำชุมชน เพื่อทำหน้าที่เป็นกลไกกลางในการประสานงาน
วางแผน และร่วมกันแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกี่ยวข้องกับการใช้ทรัพยากร เช่น ที่ดินและแหล่งน้ำ

2. พัฒนาระบบบริหารจัดการทรัพยากรน้ำอย่างเป็นธรรมและยั่งยืน โดยคำนึงถึงการจัดสรรน้ำให้เกิดความสมดุลระหว่างการใช้ประโยชน์ด้านการเกษตรและการท่องเที่ยว เพื่อให้แหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติมีปริมาณน้ำเพียงพอตลอดทั้งปี
3. ส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนผ่านการรวมกลุ่มในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน เพื่อเปิดโอกาสให้ประชาชนจากทุกหมู่บ้านมีส่วนร่วมในการสร้างรายได้ เช่น การจัดบริการโฮมสเตย์ การนำเที่ยว และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ในท้องถิ่น อันจะช่วยให้เกิดการกระจายรายได้อย่างทั่วถึง
4. ปรับปรุงระบบความปลอดภัยและโครงสร้างพื้นฐานให้มีความเหมาะสม ได้แก่ การจัดทำมีระบบรักษาความปลอดภัยที่ได้มาตรฐาน รวมถึงการปรับปรุงสิ่งอำนวยความสะดวกพื้นฐาน เช่น ถนน ห้องน้ำ และระบบการจัดการขยะ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวได้อย่างต่อเนื่อง
5. เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินงาน ตั้งแต่การวางแผน การตัดสินใจ ไปจนถึงการปฏิบัติ โดยอาจจัดเวทีประชาคมหรือกิจกรรมกลุ่มย่อย เพื่อเปิดโอกาสให้ชุมชนมีบทบาทในการกำหนดทิศทางการพัฒนาอย่างแท้จริง
6. บูรณาการความร่วมมือระหว่างภาคส่วนต่าง ๆ ควบคู่กับการพัฒนาศักยภาพของชุมชน โดยเน้นการบูรณาการความร่วมมือระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน และประชาชนในพื้นที่ พร้อมทั้งจัดให้มีการอบรมให้ความรู้ด้านการบริหารจัดการการท่องเที่ยว การบริการ และการสร้างรายได้ รวมถึงการสนับสนุนงบประมาณและทรัพยากรอย่างต่อเนื่อง

เอกสารอ้างอิง

- กนกพร ฉิมพล. (2559). แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในชุมชนบ้านตะคุ ตำบลตะคุ อำเภอกันทรวิชัย จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารธุรกิจปริทัศน์*, 7(2), 151-167.
- พจนา สวนศรี, และสมภพ ยี่จ้อหอ. (2556). *การท่องเที่ยวโดยชุมชน: แนวคิดและกระบวนการเรียนรู้*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ภูวดล บัวบางพลู. (2561). แนวทางการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศอย่างยั่งยืน: กรณีศึกษา อุทยานแห่งชาติเขาคิชฌกูฏ จังหวัดจันทบุรี. *วารสารการจัดการสิ่งแวดล้อม*, 14(1), 1-18.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2559). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564)*.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). *ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580)*.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2565). *แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 13 (พ.ศ. 2566-2570)*.

สังขะกุล, อ., และคณะ. (2568). การท่องเที่ยวชุมชนบนฐานทุนนิเวศ ตำบลบ้านขาว อำเภอระโนด จังหวัดสงขลา. *วารสารการท่องเที่ยวและการบริการ*.

Cohen, J. M., & Uphoff, N. T. (1979). Participation's place in rural development: Seeking clarity through specificity. *World Development*, 8(3), 213-235.

Global Sustainable Tourism Criteria. (2016). *Suggested Performance Indicators*. Washington, DC: Global Sustainable Tourism Council.